

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ С КОМПОНЕНТ ГЛАГОЛА „ДАВАМ“ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК И ТЕХНИТЕ ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧНИ И СТРУКТУРНО- СЕМАНТИЧНИ ЕКВИВАЛЕНТИ В ГРЪЦКИЯ

Емилия Авгинова-Николова

Фразеологизмите в един език възникват, променят се или не и продължават да съществуват в езика през цялата негова история. За това свидетелстват и древните паметници, и съвременните литературни произведения, а също така не на последно място и записите на жива разговорна реч. Във фразеологията е запечатан богатият исторически опит на народа, в нея се отразяват представите, свързани с трудовата дейност, с бита и културата на хората.

Изследването на фразеологията и запознаването с нейните устойчиви единици е от голямо значение за езиковедите, тъй като най-ярко във фразеологията се проявява спецификата на бита, културата и историята на всеки един народ. Освен в разговорния език, образните експресивни устойчиви словосъчетания много често се използват и в художествената и публицистична литература. Езиковите единици и особено ФЕ, са според Н. И. Толстой „зеркало народной культуры, народной психологии и философии” (Толстой, 1991, 72). Езикът е компонент на културата и основно средство за нейното формиране и запазване.

Историите на българския и гръцкия народ са прегърпели бурни събития, които са се отразили съответно и в езиците им. Макар и с различен произход, българският и гръцкият език са се сближили в хода на историята и в хода на собственото си развитие.

В съвременното гръцко езикознание проблемите на фразеологията са обект на изследвания от сравнително скоро време. Целта на настоящата работа е да открие и обоснове сходството между гореспоменатите езици, като в изложението се обръща внимание на събрани фразеологични единици от български език и техните съответствия в

гръцки език. Ще потърсим семантичните и структурни различия и особеностите в употребата на представения от нас материал.

В настоящата работа концентрираме вниманието върху фразеологични единици с компонент глагола „давам” в български и съответно „δίνω“ в гръцки език. Ще направим опит да разгледаме тези ФЕ от гледна точка на структурата и на съдържанието им, като се опитаем да открием пълните и непълни структурно-семантични и функционално-семантични еквиваленти.

От семантична гледна точка, можем да обособим ФЕ с положителен отенък в значението и ФЕ с отрицателен отенък в значението.

I. ФЕ с положителен отенък в значението от своя страна могат да бъдат разделени на две групи:

1. ФЕ със значение „правя нещо в моя полза”
2. ФЕ със значение „правя нещо полезно за другите”.

II. ФЕ с отрицателен отенък в значението разделяме също на две групи:

1. ФЕ със значение „вредя на себе си”
2. ФЕ със значение „вредя на другите”

III. Ще обособим и една друга група ФЕ със значение „върша нещо безполезно” или „нищо не върша“. Този тип ФЕ можем да охарактеризираме с един интересен устойчив руски израз „бить баклуши“ (от рус. баклуши – парчета дялана дървесина, подготвени за изработване на дървена посуда, които се приготвяли предимно от чираците, а не от майсторите. Първоначално изразът имал значение ‘правя нещо просто’, а по-късно придобива значението ‘безделничя’)

I. ФЕ с положителен отенък в значението:

1. ФЕ със значение „правя нещо в моя полза”

Български фразеологизъм	Значение	Гръцко съответствие
<i>Давам/ дам маслина да взема тулум. = Давам/ дам маслина да получи тулум.</i> (ФРБЕ, 1974, 229)	Постъпвам така, че с малко спечелвам голяма печалба, имам много облаги.	<i>Βυάζω απ' τη μύγα ζήγκι</i> (ΛΝΕΓ, 1159) <i>Букв. от мухата мас/лош вадя.</i>
<i>Давам/ дам ока череша за ока вълна.</i> (ФРБЕ, 1974, 229)	<i>Диал.</i> Постъпвам така, че с малко спечелвам голяма печалба, имам много облаги.	–
<i>Дава ми/ даде ми ръка.</i> (ФРБЕ, 1974, 228) напр. даде ми ръка да купя къща.	<i>Диал.</i> Имам материалната възможност да направя нещо; заможен съм и мога да направя, да постигна нещо.	–
<i>Давам/ дам пет за девет.</i> (ФРБЕ, 1974, 229)	<i>Диал.</i> Излъгвам някого.	–
<i>Давам си/ дам си вид.</i> Със следв. изр. със съюз <i>че.</i> (ФРБЕ, 1974, 231)	Преструвам се.	<i>Κάνω τον άγιο</i> (ΛΝΕΓ, 53) <i>Букв. Правя се на светец</i>
<i>Давам си/ дам си фасон = Продавам фасони.</i> (ФРБЕ, 1974, 233)	Старая се да се представя, да се докарам пред някого.	<i>Κάνω (πουλάω) φιγούρα</i> (ΠΝΑ, 55) <i>Букв. правя (продавам) фигура/импозантност</i>
<i>Не се давам</i>	Не отстъпвам	<i>Δε δίνω γραμμή</i> <i>Букв. Не давам линия</i>

2. ФЕ със значение „правя нещо полезно за другите”.

Български фразеологизъм	Значение	Гръцко съответствие
<i>Давам/ дам в ръцете.</i> Някому нещо или някого. (ФРБЕ, 1974, 227)	Предоставям някому нещо без труд, без усилие от негова страна.	<i>Δίνω στα χέρια κάποιου</i> <i>Букв. Давам в ръцете на нкг.</i>
<i>Давам/ дам крила на някого.</i> (ФРБЕ, 1974, 228)	<i>Книж.</i> 1. Повишавам самочувствието на някого и желанието му за работа, дейност; насърчавам, въодушевявам; 2. <i>На нещо.</i> Давам простор на действие.	<i>Δίνω φτερά σε κάποιον</i> (ΛΝΕΓ, 1930) <i>Букв. Давам крила на нкг.</i>
<i>Давам/ дам лице¹ на нещо.</i> (ФРБЕ, 1974, 229)	Правя нещо да има добър външен вид.	<i>Δίνω πρόσωπο</i> <i>Букв. Давам лице</i>

<i>Давам/ дам лице² някому.</i> (ФРБЕ, 1974, 229)	Държа се с някого така, че да не се срамува от мене, да се отпусне.	
<i>Давам/ дам на слепец око.</i> (ФРБЕ, 1974, 230)	Направлям някой да види, да разбере каква е работата; казвам му каква е работата.	<i>Ανοίγω τα μάτια κάποιου</i> (ΛΝΕΓ, 197) <i>Букв. Отварям очите на нкг.</i>
<i>Давам/ дам път</i> (ФРБЕ, 1974, 230)	1. Някому. Отдръпвам се, за да може някой да мине пред мене. 2. Книж. Някому. Давам възможност на някого да действа или да напредне в работата си. 3. На нещо. Оставам нещо да се прояви, свободно да действа.	<i>Δίνω δρόμο σε κάποιον</i> (ΛΝΕΓ, 517) <i>Букв. Давам път на нкг.</i>
<i>Давам ръка за нещо или със следв. изреч. със съюз да.</i> (ФРБЕ, 1974, 230)	Спомагам, благоприятствам за извършването, за осъществяването на нещо.	<i>Δίνω ένα χέρι βοήθειας/ Δίνω ένα χεράκι</i> (ΛΝΕΓ, 1971) <i>Букв. Давам ръка за помощ в смисъл предлагам помощ</i>
<i>Живота си давам</i>	Давам, жертвам всичко за нкг.	<i>Δίνω το αίμα μου για κάποιον</i> (ΛΝΕΓ, 517) <i>Букв. Давам кръвта си за нкг.</i>
<i>Давам си/дам си и ризата от гърба.</i> (ФРБЕ, 1974, 232)	Готов съм да жертвам или жертвам всичко, което имам; проявявам голяма щедрост.	<i>Δίνω και την ψυχή μου</i> (ΛΝΕΓ, 2018) <i>Букв. И душата си давам</i>
<i>Давам си/дам си <и> слюнката под езика. = Давам си/дам си <и> слюнката от гърлото = Давам си и слюнката от устата</i> (ФРБЕ, 1974, 232)	Готов съм да жертвам или жертвам всичко, което имам, даже най-необходимото.	<i>Δίνω και την ψυχή μου</i> (ΛΝΕΓ, 2018)
<i>Давам си и шапката от главата.</i> (ФРБЕ, 1974, 232)	Готов съм да жертвам или жертвам всичко, което имам.	<i>Δίνω και την ψυχή μου</i> (ΛΝΕΓ, 2018)
<i>Дава ми/ даде ми ръка.</i> (ФРБЕ, 1974, 228) напр. даде ми ръка да купя къща	<i>Диал.</i> Имам материалната възможност да направя нещо; заможен съм и мога да направя, да постигна нещо.	–

<i>Давам/ дам плът и кръв на нещо.</i> (ФРБЕ, 1974, 229)	<i>Книж.</i> Осъществувам нещо, създавам нещо.	<i>Δίνει σάρκα και οστά σε κάτι.</i> (ΠΝΑ, 38) <i>Букв. Дава плът и кости на ниц.</i> <i>Δίνω το αίμα μου για κάποιον</i> (ΛΝΕΓ, 517) <i>Букв. Давам кръвта си за нкг.</i>
<i>Давам си/ дам си сърце.</i> = <i>Правя си сърце.</i> (ФРБЕ, 1974, 232)	Старая се да не изпадна в отчаяние или да не ме обхване силен страх; окуражавам се.	
<i>Давам си/ дам си сърцето на някого.</i> (ФРБЕ, 1974, 232)	Обиквам силно някого. Давам всичко за някого.	<i>Δίνω την καρδιά μου</i> <i>Букв. Давам си сърцето</i>
<i>Давам си/ дам си труд</i> = <i>Правя си труд.</i> (ФРБЕ, 1974, 233)	Старая се да върша нещо, полагам усилия да направя нещо.	<i>Κάνω τον κόπο μου</i> <i>Букв. Правя си труда</i>
<i>Давам/ дам мегдан на някого.</i> (ФРБЕ, 1974, 229)	Помагам на някого, откривам му възможност да се изяви, да напредне или да направи нещо.	<i>Είμαι πολόνας της δύναμης / Πολόνας στήριξης για κάποιον</i> <i>Букв. Стълб на силата съм/ стълб за опора на нкг</i> <i>съм</i>
<i>Давам/ дам печен хляб в ръцете</i> някому. (ФРБЕ, 1974, 229)	<i>Диал.</i> Научавам някого на занаят; помагам на някого да се сдобие с професия.	–
<i>Живота си давам</i> за нкг. или ниц.	жертвам се, умирам	<i>Δίνω τη ζωή μου</i> <i>Букв. Давам живота си</i>
<i>Давам си/ дам си душата.</i> <i>Обикн. в несв. вид</i> и <i>Душа давам.</i> (ФРБЕ, 1974, 231)	1. <i>за някого или нещо.</i> Много обичам някого и съм готов всичко да направя за него или да жертвам за него всичко, което имам. 2. <i>за нещо или със следв. изр. със съюз да.</i> Много ми харесва, много ми се нрави нещо или много обичам да правя нещо.	<i>Δίνω την ψυχή μου</i> <i>Δίνω την καρδιά μου</i> <i>Букв. Давам си душата,</i> <i>Давам си сърцето</i>
<i>Давам зелена светлина</i>	Разреждавам, давам възможност нещо да започне, да се осъществи	<i>Δίνω (το) πράσινο φως</i> (ΛΝΕΓ, 1941) <i>Букв. Давам зелена светлина</i>

<i>Давам/ дам юздите някому, на ниц.</i> (ФРБЕ, 1974, т. 1, 234)	Диал. Оставям някого свободен, оставям нещо свободно.	<i>Δίνο τα ηγία ...</i> Букв. Давам юздите на...
<i>Да даде Господ</i>	Дано да имаме късмет да се случи нещо хубаво	<i>ο Θεός να δώσει,</i> букв. Да даде Бог
<i>Придава форма, дава вид</i>		<i>Δίνει μορφή</i> Букв. Дава/придава форма
<i>Сдържам гнева си</i>	Сдържам гнева си	<i>Δίνο τόπο στην οργή</i> Букв. Давам място на гнева
<i>Давам урок на някого</i>	Наказвам някого	<i>Δίνο ένα μάθημα σε κάποιον</i> Букв. Давам урок на нкг.
<i>Давам всичко от себе си</i>	Предоставям всичките си възможности	<i>Τα δίνο όλα</i> Букв. Давам всичко
<i>Давам целувка</i>	Целувам нкг.	<i>Δίνο ένα φιλί</i> Букв. Давам целувка
<i>Давам/отстъпвам мястото си на нкг.</i>	Отстъпвам, за да услужа, да помогна на нкг.	<i>Δίνο τη θέση μου σε κπв.</i> (ΑΚΝΕ, 380)

II. ФЕ с отрицателен оттенък в значението:

Български фразеологизъм	Значение	Гръцко съответствие
<i>Давам/ дам вятър някому.</i> (ФРБЕ, 1974, 227), синоним <i>Правя вятър</i> на нкг.	Диал. Хваля, лаская някого, докато го измамя за нещо.	<i>Του δίνο αέρα</i> Букв. Давам му вятър
<i>Давам/ дам гръб някому.</i> (ФРБЕ, 1974, 227)	1. обръщам се гърбом към някого (обикновено, когато се отдалечавам, напускам някого или за да изразя пренебрежителното си отношение). 2. Някому. Преставам да общувам с някого, да се интересувам от него, отбягвам, пренебрегвам, изоставям.	<i>Γυρίζω την πλάτη μου σε κάποιον</i> (ΑΚΝΕ, 1084) Букв. Обръщам гърба си към нкг. <i>Γυρίζω την πλάτη μου σε κάποιον</i> (ΑΚΝΕ, 1084) = <i>Γυρίζω τις πλάτες μου</i> Букв. Обръщам гърба си към нкг.
<i>Давам/ дам гръб за самар някому.</i> (ФРБЕ, 1974, 227)	Позволявам да използва труда ми, доброволно се оставям да ме експлоатират.	–

<i>Давам/ дам двете пари някому.</i> (ФРБЕ, 1974, 227)	Изпъждам грубо, изгонвам някого.	Δίνω τα παπούτσια στο χέρι / δίνω (ή ρίχνω) κλωτσιά (ΛΝΕΓ, 516) <i>Букв. Давам обувките в ръцете на нкг./ Давам или хвърлям ритник</i>
<i>Давам/ дам един зъб някому.</i> (ФРБЕ, 1974, 228)	Скарвам се, нахоквам някого.	Τρώω τα μουστάκια μου με κάποιον <i>Букв. Ям мустаците си със нкг.</i>
<i>Давам/ дам коз <в ръцете>. Самост. или някому.</i> (ФРБЕ, 1974, 228)	<i>Книж.</i> Самият аз ставам причина с поведението си да се каже, мисли или направи нещо, което не е в моя полза.	–
<i>Давам/ дам крак някому.</i> (ФРБЕ, 1974, 228)	Преставам да се интересувам от някого; изоставям, зарязвам някого, с когото съм бил в близки, интимни отношения.	Ράγισε το γοαλί (ΛΝΕΓ, 1543) <i>Букв. Пропука се стъклото</i>
<i>Давам/дам ментата някому. Диал. = Давам/дам обушката в ръцете някому. Диал.</i> (ФРБЕ, 1974, 229) <i>Давам/ дам чехлите в ръцете някому.</i> (ФРБЕ, 1974, т. 1, 234)	Изгонвам, изпъждам някого отнякъде.	Δίνω τα παπούτσια στο χέρι (ΛΝΕΓ, 1329) <i>Букв. Давам обувките в ръцете</i>
<i>Давам/ дам пет за девет. Диал.</i> (ФРБЕ, 1974, 229)	Излъгвам някого. Приказки от хиляда и една нощ, празни приказки	(Λέω) παραμύθια της Χαλιμάς <i>Букв. Разказвам приказките на Халима</i>
<i>Давам/ дам повече сол от хляб някому. Диал.</i> (ФРБЕ, 1974, 230)	Набивам някого добре, напердашвам го здравата.	Ρίχνω ξύλο / Κάνω μαύρο στο ξύλο / ξυλοκοπώ / βαράω <i>Букв. Хвърлям дърво, Правиа черно по дървото, бия с тояга, бия, удрям</i>
<i>Давам/ дам пръта <по гърба> някому. Обикн. в св. вид.</i> (ФРБЕ, 1974, 230)	Изпъждам, изгонвам грубо някого.	Πετώ έξω <i>Букв. Хвърлям навън</i>
<i>Давам/ дам пътя на някого.</i> (ФРБЕ, 1974, 230)	Изгонвам, изпъждам грубо някого.	Του δίνω δρόμο (ΛΝΕΓ, 517)

<i>Давам/ дам ритник<a> някому.</i> (ФРБЕ, 1974, с. 230)	1. Изгонвам грубо, изпъждам някого, отстранявам го отнякъде; натирвам. 2. преставам да се интересувам от някого; изоставям, зарязвам някого, с когото съм бил в близки, интимни отношения.	<i>Δίνο κλωτσιά</i> Букв. Давам ритник
<i>Не давам пет пари за нкг. или ниц.</i>	Не ме интересува, не ми пука за нкг. или нщ., абсолютно безразличен съм към нещо, към някого	<i>Δε δίνω δεκάρα/ πεντάρα/ δυάρα</i> (ΠΝΑ, 70) Букв. Не давам монета от десет/ пет / две пари <i>Δεν δίνω έναν παρά,</i> Букв. ни една пара не давам
<i>Давам на някого да се разбере</i>	Наказвам някого	<i>Δίνω σε κάποιον να καταλάβει</i> (ΛΝΕΓ, 517) Букв. Давам на нкг. да разбере
	Изнервя ме, ядосва ме някой или нещо	<i>Μου δίνει στα νεύρα/ Μου τη δίνει</i> (ΛΝΕΓ, 517) Букв. Дава ми по нервите, Дава ми я.
	бия някого	<i>Δίνω ξύλο</i> (ΛΝΕΓ, 517) Букв. Давам дърво
<i>Давам един здрав бой</i>	Набивам някого	<i>Δίνω ένα γερό μπερντάχι,</i> (ΠΝΑ, 66) Букв. Давам един здрав бой
	Набивам някого	<i>Δίνω ένα χέρι ξύλο</i> Букв. давам една ръка дърво (в смисъл на бой)
<i>Давам/хвърлям един бой</i>	Набивам някого	<i>Δίνω/ρίχνω ξύλο</i> (ΔΚΝΕ, 947) Букв. Давам/ хвърлям дърво

От структурна гледна точка предлагаме при ФЕ в българския език да обособим няколко групи, в зависимост от това, какви части на речта влизат в състава на фразеологичните единици, за да направим съпоставка с техните възможни еквиваленти в гръцки. Например:

1. Глаголът ‘давам’ + същ. име с или без предлог.
2. Глаголът ‘давам’ + друг глагол.
3. Глаголът ‘давам’ + същ. име/местоимение с или без предлог + ...

I. ГЛАГОЛЪТ „ДАВАМ” + СЪЩ. ИМЕ С ИЛИ БЕЗ ПРЕДЛОГ:

Български фразеологизъм	Значение	Гръцко съответствие
<i>Давам/ дам вятър някому. Диал. (ФРБЕ, 1974, 227) = Правя му вятър</i>	Хваля, лаская някого, докато го измамя за нещо	Του δίνω αέρα (ΛΝΕΓ, 76) <i>Букв. Давам му вятър</i>
<i>Дава жито за слама. Диал. (ФРБЕ, 1974, 227)</i>	Наивен, смахнат, ненормален	–
<i>Давам/ дам гръб някому. (ФРБЕ, 1974, 227)</i>	1. обръщам се гърбом към някого (обикновено, когато се отдалечавам, напускам някого или за да изразя пренебрежителното си отношение). 2. <i>Някому.</i> Преставам да общувам с някого, да се интересувам от него, отбягвам, пренебрегвам, изоставям.	Γορίζω/ γυρνά σε κπν. την πλάτη (ΛΚΝΕ, 947) <i>Букв. обръщам гръб на нкг.</i> Γορίζω/ γυρνά σε κπν. την πλάτη (ΛΚΝΕ, 947) <i>Букв. обръщам гръб на нкг.</i> Δείχνω σε κάποιον την πλάτη (ΛΚΝΕ, 947) <i>Букв. Показвам на нкг гърба си</i>
<i>Давам/ дам крачка. (ФРБЕ, 1974, 228)</i>	Закрачвам по-бързо.	Δίνω βήμα <i>Букв. Давам крачка</i>
<i>Давам/ дам крила на някого. Книж. (ФРБЕ, 1974, 228)</i>	1. Повишавам самочувствието на някого и желанието му за работа, дейност; насърчавам, въодушевявам; 2. <i>На нещо.</i> Давам простор на действие.	Δίνω φτερά (ΛΝΕΓ, 1930) <i>Букв. Давам крила</i>

<i>Давам/ дам ливадите</i> някому. Диал. (ФРБЕ, 1974, 229)	Изгонвам, изпъждам някого от някъде.	<i>Δίνο τα παλοῦτσια στο χέρι</i> (ΛΝΕΓ, 517) Букв. Давам обувките в ръцете
<i>Давам/ дам лице¹ на</i> нещо. (ФРБЕ, 1974, 229)	Правя нещо да има добър външен вид.	<i>Δίνο πρόσωπο</i>
<i>Давам/ дам лице²</i> някому. (ФРБЕ, 1974, 229)	Държа се с някого така, че да не се срамува от мене, да се отпусне.	–
<i>Давам/ дам път</i> (ФРБЕ, 1974, 230)	1. Някому. Отдръпвам се, за да може някой да мине пред мене. 2. Книж. <i>Някому.</i> Давам възможност на някого да действа или да напредне в работата си. 3. На нещо. Оставям нещо да се прояви, свободно да действа.	–
<i>Давам/ дам пътя на</i> някого. (ФРБЕ, 1974, 230)	Изгонвам, изпъждам грубо някого.	<i>Του δίνο δρόμο</i> (ΛΝΕΓ, 517) Букв. давам му пътя
<i>Давам ръка за нещо</i> или със следв. изреч. със съюз <i>да</i> . (ФРБЕ, 1974, 230)	Спомагам, благоприятствам за извършването, за осъществяването на нещо.	<i>Δίνο ένα χέρι βοήθειας/ Δίνο ένα χεράκι</i> (ΛΝΕΓ, 516) Букв. Давам ръка за помощ в смисъл предлагам помощ
<i>Давам се/ дам се в</i> <i>ръцете на някого.</i> (ФРБЕ, 1974, 230)	Оставям се да бъде заловен, да бъде пленен.	–
<i>Дава ми/ даде ми ръка.</i> (ФРБЕ, 1974, 228) напр. даде ми ръка да купя къща	Диал. Имам материалната възможност да направя нещо; заможен съм и мога да направя, да постигна нещо.	–
–	<i>Наблягам на нещо,</i> <i>подчертавам нещо</i>	<i>Δίνο έμφαση</i>
	<i>Правя ниц. Действително,</i> <i>Осъществявам ниц!</i>	<i>Δίνο πίστη σα κάτι</i>
<i>Давам абсолютно</i> <i>право на нкг.</i>		<i>Δίνο απόλυτο δίκαιο σε</i> <i>κάποιον</i> Букв. Давам абсолютно право на нкг.

<i>Давам думата на нкг.</i>	Давам възможност на нкг. да говори	<i>Δίνω τον λόγο σε κάποιον</i> Букв. Давам думата на нкг.
<i>Отдавам значение на ниц.</i>		<i>Δίνω σημασία</i> (ΠΙΝΑ, 69) Букв. Давам/ отдавам значение
<i>Обръщам внимание</i>		<i>Δίνω προσοχή</i> Букв. Давам внимание

II. ГЛАГОЛЪТ „ДАВАМ” + СЪЩЕСТВИТЕЛНО/ МЕСТОИМЕНИЕ С ИЛИ БЕЗ ПРЕДЛОГ +:

Български фразеологизъм	Значение	Гръцко съответствие
<i>Давам/ дам маслина да взема тулум. = Давам/ дам маслина да получи тулум. (ФРБЕ, 1974, 229)</i>	Постъпвам така, че с малко спечелвам голяма печалба, имам много облаги.	<i>Βγάζω απ' τη μύγα ξίγκι</i> (ΛΝΕΓ, 1159) Букв. от мухата мас/лой вадя.
<i>Давам/ дам го с ръце, вземам го с крака. Диал. (ФРБЕ, 1974, 227)</i>	За нещо, което съм дал назаем и което трябва сам да ходя, за да си го получа обратно.	–
<i>Давам на някого да се разбере</i>	Наказвам някого	<i>Δίνω σε κάποιον να καταλάβει</i> (ΛΝΕΓ, 517)
<i>Давам/дам обущата в ръцете някому. Диал. (ФРБЕ, 1974, 229)</i> <i>Давам/ дам чехлите в ръцете някому. (ФРБЕ, 1974, т. 1, 234)</i>	Изгонвам, изпъждам някого отнякъде.	<i>Δίνω τα παπούτσια στο χέρι</i> (ΛΝΕΓ, 518) Букв. Давам обувките в ръцете

Въпреки че значението на някои фразеологични единици (ФЕ) не може да бъде мотивирано чрез думите, които влизат в свободни словосъчетания с подобен лексикален състав, образността и свързаната с нея способност на голям брой фразеологизми да изпълняват различна семантична функция са зависими от характера на образа, от вътрешната форма на самия фразеологизъм. „Внутренняя форма – это способ представления во фразеологической единице внеязыко-

вого содержания. Если значение фразеологизма свидетельствует о том, **что** отражается в ФЕ, то внутренняя форма дает информацию о том, **как** отражается в значении ФЕ то или иное явление действительности.” (Козлова 2003, 8)

Според Виноградов именно вътрешната форма в много ситуации мотивира цялостното съдържание на ФЕ, а също така в голяма степен определя присъствието на допълнителни семантични оттенъци, наслагвани върху основното значение. Например фразеологизмът *Хващам бика за рогата* значи „действам не само решително, но и енергично, започвайки с най-важното”. По този начин “во фразеологии характер дифференцирующих признаков семантики главным образом зависит от специфики внутренней формы и ее функций” (по Козлова, 2008, 8; Федоров 1969, 14).

Посочените структурни и семантични особености на разглежданите ФЕ имат пряко отношение към функционирането им. Често тези ФЕ се срещат в няколко варианта. Вариантността е доста разпространено явление, което по своята същност представлява модифициране на структурната страна на формата на ФЕ, без да се засягат нейните семантико-граматически качества. Видоизмененията в материалния състав на фразеологичните съчетания могат да се отразяват в отпадане или прибавяне на компонент, в позиционна подвижност по един или няколко компонента, в замяна на един или повече компоненти със синоними например или пък поява на двойни форми при даден компонент (например при числото) (вж. Ничева 1987). Такива структурни промени в материалния състав на ФЕ създават само различни форми при съответната единица, но в никакъв случай не променят значението на фразеологизма.

Структурните промени в състава на изследваните ФЕ не се проявяват в еднаква степен и едновременно при всеки две ФЕ от обособените двойки в двата езика. По тази причина проявите на вариантност ще бъдат отбелязани за всеки от съпоставяните езици поотделно, но в рамките на явлението еквивалентност при съответните ФЕ.

В редки случаи в БЕ се наблюдават проявления на **формална вариантност** при ФЕ с основен компонент глагола „давам”, когато една форма на даден компонент се заменя с друга.

Например в български език:

Давам/дам вятър някому. (ФРБЕ, 1974, 227)

Дава ми/даде ми ръка. (ФРБЕ, 1974, 228) напр. Даде ми ръка да купя къща.

Давам си/дам си душата. Обикн. в несл. вид и *Душа давам.* (ФРБЕ, 1974, 231)

В гръцки език при ФЕ с компонент глагола „давам” такива случаи също се откриват:

*του ἔδωσα δρόμο
δῶς του δρόμο.*

И в двата езика обаче много често се наблюдава т.нар. **лекси-
кална вариантност**. За нея е характерна замяната на компонент от дадена ФЕ с друга лексикална единица. Например:

В български език:

Давам/дам ментата някому. = *Давам/дам обучащата в ръцете* някому със значение ‘изгонвам някого’

Давам си/дам си <и> слюнката под езика. = *Давам си/дам си <и> слюнката от гърлото* = *Давам си и слюнката от устата* = *давам си залька от устата* = *давам си ризата от гърба*, със ‘значение давам всичко на някого, щедър съм’

В гръцки език:

Να μην το δώσει ο Θεός = *Να μην το δώσει η μοίρα* = *Να μην το δώσει η τύχη* – букв. да не даде Господ/ да не даде съдбата със значение ‘да не дава Господ нещо лошо да се случи’

Δε δίνω дуάρα = *Δε δίνω πεντάρα* = *Δε δίνω δεκάρα* (ΛΝΕΓ, 1998, 517) – букв. две пари не давам/ пет пари не давам/ десет пари не давам със значение ‘не ми пука’.

Του δίνουν πόδι = *Του δίνουν δρόμο* = *Του δίνουν τα παπούτσια στο χέρι* (ΠΝΑ, 79) – букв. дават му крак/ дават му пътя/ дават му обувките в ръцете, със значение ‘гонят го’.

Δίνω ένα γερό μπερντάχι, (ΠΝΑ, 66) = *Δίνω ξύλο* – букв. давам един здрав пердах = *давам дърво*, със значение ‘напердашвам, набивам някого’

От направената съпоставка между ФЕ с основен компонент глагола ‘давам’ в български език и гръцки език се очертават следните изводи:

1. ФЕ с компонент глагола „давам” не са еднакво широко застъпени и в двата езика. Това е наложено от нуждите на всекидневното общуване и от предназначението им да изпълняват ролята на ярко номинативно и експресивно средство.

2. Установихме, че в български език ФЕ с негативен оттенък в значението са повече в количествено отношение, в сравнение с тези, които са с положителен оттенък в значението.

3. Характерно за ФЕ с компонент глагола „давам” също така е, че те са повече в сравнение със съответните ФЕ в гръцки език, тъй като се срещат под формата на различни варианти, като най-изразена при тях е формалната вариантност – чрез замяна предимно на формата на глагола с друга такава (промяна в лицето и числото). Този вид вариантност също е по-често наблюдавана в български отколкото в гръцки език.

4. Повечето ФЕ с компонент глагола „давам” в двата езика представляват еквивалентни двойки, поради което могат да бъдат съпоставяни в структурно, семантично и функционално отношение.

5. Разликите между анализираният ФЕ с компонент глагола ‘давам’ в българския език и съответствията им в гръцкия език засягат само външната, т.е. формалната им структура, но са неутрални по отношение на тяхното значение и граматични функции.

6. От гледна точка на разнообразието: наблюдаваме много и различни по структура ФЕ в български език, които обикновено се групират около една ФЕ в гръцкия език. Разбира се, наблюдаваме и обратното явление, но в по-малка степен.

Настоящото изследване се извършва върху материал от фразеологизми в български и гръцки език, в чийто състав като основен влиза глаголят „давам”. Направихме опит да съпоставим ФЕ в тези два езика в смислово и структурно отношение, за да открием пълните и непълни структурно-семантични и функционално-семантични еквиваленти.

Изборът на тези компоненти е обусловен от факта, че те се характеризират със сравнително висока продуктивност и широки фразеобразователни възможности. Те се срещат много често и в български, и в гръцки език.

Актуалността на подобен тип изследвания, според нас се състои в това, че е налице теоретическа и практическа необходимост от съпоставка на конкретни езикови единици в конкретни езикови двойки. Установените често срещани функционално-семантични тъждества между единиците в двата езика са продиктувани както от преводаческите, така и от методическите потребности. Все по-необходими се оказват съпоставителните изследвания в областта на фразеологията, тъй като именно тук се наблюдават по-сложни отношения на прекодиране на значенията.

Разбира се, предложената класификация в доста голяма степен е относителна, тъй като една ФЕ може да се тълкува по различен начин, като се имат предвид критериите тук. Например тези изрази, които привеждаме към групата „правя нещо полезно за себе си“ понякога могат да имат същевременно последица „вредя на другите“ и обратно. По тази причина не претендираме за изчерпателност още повече, защото разглежданата тема е прекалено обемна и е обект на много по-обширен анализ.

ЛИТЕРАТУРА

Козлова, Т. В. Семантика фразеологизмов с названиями животных в современном русском языке. Москва, 2003.

Ничева, 1987: К. Ничева. Българска фразеология. София: Наука и изкуство.

ФРБЕ: Фразеологичен речник на българския език. Т. I и II. София, 1974.

Толстой, Н. И. Язык и культура // Русский язык и современность. Проблемы перспективы развития русистики. М., 1991.

Федеров, А. И. Семантическая основа образных средств языка. Новосибирск, 1969

ΠΝΑ: Δεμίρη-Προδρομίδου, Νικολαίδου-Νέστορα, Τρίφωνα-Αντωνοπούλου 1983: Ε. Προδρομίδου, Δ. Νέστορα, Ν. Αντωνοπούλου. Η γλώσσα των ιδιωτισμών και των εκφράσεων. Θεσσαλονίκη, 1983

ΑΝΕΓ: Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας, Αθήνα, 1998

ΑΚΝΕ: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη, 1998